

ЦАНА КУЛЬТУРЫ. Калёквіюм у рэдакцыі «НН» пра тое, чым аплочаныя нашы сённяшня мова і незалежнасьць.

БЕЛАРУСКІ БЭСТСЭЛЕР 1994. Статыстыка прадавальнасьці беларускіх кніг у цэнтральных менскіх кнігарнях.

АМЭРЫКАНСКІ РАМАН перажывае сёння свой залаты век. Творы, пра якія не даводзілася чуць...

ФЕНЕЧКА — кароткі слоўнік менскіх хіпі і панкаў канца 70-х і пачатку 80-х гадоў, складзены Адамам Глёбусам.

МАСТАЦТВА НЕНАРОДЖАННЫХ

Жаніх панны Данусі

Людміла Рублеўская

**За месяцам месяц мінае.
Вось вершнік у шыбу грукне
Увосень парою начною:
«Ты помніш ці не, дарагая,
Як колісь мяне кахала?
Сядай на каня са мною!»
«Мой любы, паўсюль з табою!»**

Старажытная нямецкая баллада

Парцалінавыя пастух і пастушка прайшліся ў танцы пад пяшчотную мэлэдэйку «Ах, мой мілы Аўгусцін!», і бялюткія парцалінавыя ж галубкі над імі далікатна сутыкнуліся ружовымі дзюбкамі. Галзіннік прабіў дзевяць вечара.

Панна Дануся, пекная выпускніца Марыінскай жаночай гімназіі гораду М, закінула ў сакаўны раток чарговую порцыю разынак. Ах, як сумна... Татуся й мамуся сыйшлі ў госьці, на двары сецца дробны кастрычніцкі дождж, занудлівы, як настаўнік лашны, і няма як разьвесці беднай паненцы, бо прыстойная заручоная дзяўчына ня мусіць пягацца па сьцімнелым мястэчку ў пошуках прыгоду... Адно сучынае — заўтра Дануся будзе сьпяваць у хоры Апякунства аматараў цвярозасьці, а

пасья — танцы! Аркестар! Дабрачыны кірмаш, і шляхетны Генуся з Акцызнага банку падносіць вазачку з цукеркамі...

Пад уплывам салодкіх мрояў панна Дануся ўкінула ў раток яшчэ прыгаршчу разынак і закруцілася на абабітай сінім у ружовыя кветкі аксамітам канапе, ад чаго тая жалосна ўскрыкнула ўсімі спружынамі. «Дануся, Вы сапраўдная Рубэнсаўская кабетта», — казаў выкладчык гімнастыкі Марыінскай жаночай гімназіі пан Саміч, калі гімназістка Данута Тап-тэвіч ніяк не патрапіла ў тахт з аднаклясьніцамі ў справе дастаньня далонямі наскоў туфлікаў...

Не, нямногага дабіліся жанчыны ў справе эмансывацыі! Толькі што падчас Францускай рэвалюцыі дамагліся права насіць трусікі...

Прагрэсіўныя роздумы панны Данусі перарваў стук у шыбу.

— Дануся! Адчыні! Гэта я, Габрусь!

Пекная дзяўчына наляцела да вакна пад рыпучы ўздых палёгкі вызваленай канапы. Сапраўды — за мокрай шыбай бялеў

выцягнуты твар Данусінага нарачонага Габруся. Твар гэты чамусьці заўсёды нагадваў Данусі рабочую паверхню прэс-пап'е, хаця якая тут магла б быць асацыяцыя — хіба прэс-пап'е мае круглыя акулеры з пазалочанымі дужкамі і чырвоныя прышчыкі!

Аднак — чаму гэтакі нечаканы візыт?

— Ты ж павінен быць на інспэкцыі чыгункі! — пракрычала Дануся.

— Я прыхаў да цябе, маёй даражэнькай нявесты, — трохі глухавата, але цалкам разборліва прагаварыў Габрусь. — Выходзь хутчэй, пакатаецца на маім аўтамабілі...

Аўтамабіль! Белы выцягнуты твар Габруся раптам падаўся Данусі вельмі сымпатычным і інтэлігентным. Аўтамабіль у горадзе М было пяць — жыхары ведалі кожны і кожнага зь іх уладальнікаў. Праехацца ў шыкоўным увасабленьні прагрэсу — заветная мара местачковай панскі... Дануся бегма кінулася адчыняць дзверы дарагому госьцю, на хаду выдзіраючы з буйных кудзераў напілёткі.

Габрусь быў у сваёй строгай форме службоўца чыгуначнай управы. Паўзверх фуражкі ён нацягнуў башлык, так што з усяго твару відаць былі толькі бліскучыя акулеры.

— Я прыйшоў па цябе, Данута... Ці помніш ты словы каханьня...

Але Дануся ня слухала сэнтымэнтальнае мармытаньне жаніха. На вуліцы, перад вароткамі, сапраўды стаяў аўтамабіль! Ён быў бліскучы, як калядная елка, і ўрачысты, як духавы аркестар.

«Хутка сьцімнее!» — мільгнула ў Данусінай завітай галоўцы. — «Ніхто не пабачыць! Трэба тэрмінова ехаць!»

Габрусь адмовіўся зайсьці ў дом і пачакаць, пакуль нявеста апранецца. Ён, як слуп, стаяў перад дзвярыма, і Дануся нават празь сьнічы чула ўпарты разважаны пра незямное каханьне.

Дождж, напэўна, ад усьведамленьня ўрачыстасьці моманту, прыпыніўся. Габрусь нявеста пераможна апусьцілася на мяккае скуранае сядзеньне аўто. Машына

Працяг на старонцы 4

Віктар Шніп

ВЫКРАДАНЬНЕ АГНЮ

Ты захацеў стаць Прамэтэем,
Агонь ты выкраў у багоў.

Цяпер у травах чорных зьмеем
Паўзеш, апалены, дамоў,
І чуеш сьмех і крык вар'ятаў.
І цемра, цемра, як праклён,
І адзінота сьпіць у хатах,
І д'яблы выкоць ля вакон.
Багі маўчаць і не злуоцца,
У небе зор нябачна зноў.
Арлы за крушню ў цемры б'юцца,
Нібы за чарапы цароў.
Паўзеш і ланцугоў ня бачыш
Ні на руках, ні на нагах.

Твой шлях ніхто тут не аплача,
Як чарвяка — твой сьлізкі шлях.
А брат твой да гары прыкуты
Стаіць у цемрыве начэй.
І ў акіян цячэ атрута
Зь яго апаленых вачэй.

Ды ўсё ж мы руно залатое
Здабудзем.

І хутка прап'ём.
І мора, як дрэва сухое,
Ахопіцца райскім агнём.

ВЫКРАДАНЬНЕ ЭўРОПЫ

Ізноў выкрадаюць Эўропу
І Край мой сплывае ў нябыт.
І сьмешна ў чарзе асталопу
Каля азіяцкіх карыт.

Зь лістоты растуць мінарэты,
Ксяндзы выглядаюць з кустоў.
У пляшцы плывуць прайдзісьветы
Далей ад вар'яцкіх кастроў.

Сьмяецца і плача Эўропа,
І, мора капыцячы, бык
Палохае п'яных халопаў,
Што любяць ня мову — язык.

І сьняцца мне пляцы Парыжа,
Эўропы расхвалены быт.
Бык соль беларускую ліжа
Каля азіяцкіх карыт.

Эўропа... Эўропа... Эўропа...
Апошні прапіты рубель.
І топіцца ў моры халопаў
Ратунку сьляпы карабель.

ВЫКРАДАНЬНЕ ЗАЛАТОГА РУНА

Вар'яцка сьпяваюць сырэны,
І нам не вярнуцца назад...
У белыя родныя сьцены
Да вабных, як віны, дзяўчат.
Але мы плывём, і нам неба
Гаворыць, што шанц у нас ёсьць.
Руно! Нам ня золата трэба,
Ня трэба слановая косць.
Злуоцца багі, і наш парус,
Як ліст, калашмацяць вятры.
Малітвай анёлячы мару
На палубе, як на кастры,
Стаім прывязаныя. Мора
Магілаю хоча нам стаць.
Шляхамі згараючых зорак
Галодныя цмокі ляцяць.

ВЫКРАДАНЬНЕ КАХАНАЙ

Збудую паветраны замак,
Анёлы паселяцца ў ім.
Ты будзеш у замку таксама,
Ты будзеш у сэрцы маім.

На лютнях зайграюць анёлы,
І ўспыхнуцца ружы наўкол.
І раю блакітныя пчолы
Нам сьвечкі паставяць на стол.

І будзе наш замак праз ружы
У небе, як мроіва, плыць.
Нам хмараў вандроўныя сьцюжы
З табой, як санэты, любіць.

Паветраны замак збудую
Над садам — кляштарам тваім.
Цябе я ўкраду, пацалую,
І ў неба, як сон паляцім.

* * *

Вы зноў намалюеце ружы,
Вы зноў намалюеце сьвет,
Дзе ружаў чырвоныя сьцюжы
Гучаць, як Шэкспіраў санэт.

Віно, як сьвітаныне ў графіне,
Ваш сум не прагоніць ад воч.
І кава спакусная стыне
У кубачку чорным, як ноч.

За вокнамі зоры і сьцюжа,
І шлях з адзіноты, як сон.
І сьвечкі дрыготкая ружа
Баіцца за Вас ля вакон.

Вы зноў намалюеце лета
І сьцежку праз ружы — у Храм.
Бы ў клетцы, у словах санэта
Свае Вам пачуцьці аддам.

І зьнікне, як сон, адзінота,
І сум свой прагнаўшы ад воч,
Апаліце вусны спякотай,
Што ў кубачку чорным, як ноч.

Жаніх панны Данусі

Працяг са старонкі 1

трохі прысела на ўсе чатыры колы, але гэта была моцная, імпартова машына.

Бяроза ля варотцаў Данусінага двара зашумела-загаласіла пажайцелай лістотаю: «Ня езьдзі, Дануся, затрымайся!» Ды магчыма сьць праехацца ў аўтамабілі пераважала нават меркаваньні пра прыстойныя паводзіны паненкі.

(Ах, як рэдка прыслухоўваемся мы да прарочага голасу прыроды і да якіх сумных наступстваў прыводзіць наша непараўнальная няўважлівасьць!)

Дануся загадала жаніху апусьціць скураны верх машыны й ганарова ўзьняла над сабой карункавы парасон. Вечаровае сонца здагадалася прасунуць між хмараў свой нясьмелы прамень, каб высьвечіць выбітнае відовішча: па вуліцы Балотнай гораду М, звычайнай местачковай (гэта значыць, месцамі прыдатнай для праезду) вуліцы, на якой гарадзкія ўлады так і не наважыліся паставіць літары, ехаў «Лёрэн-Дзітрых» колеру губэрнскага шчасьця. Данусі здавалася, быццам за яе сьпінаю на буфэрах аўто, як на запятках карэты, стаяць лёкаі ў напудраных парыках.

— А ня страшна табе ехаць са мною, Дануся? — зусім недарэчна глухім голасам запытаў Габрусь нявесту. Але

патанулі словы яго ўмагутным крыку саліткі хору Апякунства аматараў цвярозасьці.

— Габрусь! Спыніся тут, перад Зосьчыным домам! Зося! Зося!

Аўтамабіль спалохана прыгармазіў. За плотам стаяла рудая Зося, былая аднаклясьніца Данусі, і паядала вачыма трыумф сьброўкі.

— Зося паедзе з намі! — загадала нявеста Габрусь. Той трохі знервавана пачаў супраціўляцца нечаканай акалічнасьці, зноў спасьляючыся на незямное каханьне і іншую рамантычную блытаніну. Зося ўжо сядзела побач з Данусяю, прыгожа распраўляючы складкі сваёй неабдымнай параднай спадніцы з фальбонамі.

Аўто рушыла наперад. Пекныя паненкі сакаталі і ўвесьчасна пасілі апатычнага Габрусь націскаць на гумавую грушу гукавога сыгналу. Але ўпарты Габрусь не пасхаў на людных вуліцах, дзе жылі знаёмыя, а кіраваў у бок Кальварыйскіх могілак паўз хутар Нядзьвежына, дзе сапраўды было глуха й цёмна, як у мядзьвежай барлозе.

У вечаровым паўзмроку паказалася белая брама могілак. Па версе брамы, над

выявамі жудасных эмблемаў сьмерці, красаваўся ўрачысты надпіс па-польску з артаграфічнай памылкай у слове «srokój». Нягледзячы на пратэсты паненак, Габрусь пакіраваў туды, на брукаваную дарожку між магілаў. Дарога вяла да суровага псэўдагатычнага будынку касьцёла. Змрочныя старыя ліпы сашчэпілі над дарогай свае кашчавыя чорныя шаты, быццам мёртвыя палыцы. Злавесна хрыпелі крумкачы. Над уваходам у зачынены касьцёл цьмяна сьвяцілася лампадка — далёкае-далёкае акенца ў той сьвет, куды нам, грэшным, ісьці-не дайсьці...

Запыніў Габрусь аўтамабіль, павярнуўся да пекных паненак. Пагрозна бліснулі акулеры на выпягнутым белым-белым Габрусьвым твары.

— І чаго ты прыпёр нас сюды? — гучна абуралася Дануся.

— Знайшлі час, пан Габрусь! Касьцёл жа зачынены! — падтрымлівала сьброўку рудая панна Зося, у якой ад злосьці ледзь не абсыпаліся рабацінкі.

— Мы прыехалі на месца! — нязвычайна цьвёрда і ўрачыста сказаў Габрусь і ўскідае крылы чорны жораў, збіраючыся ўзьляцець ад бязьлітаснай паляўнічай

стрэльбы. — Пазнай жа, нявеста мая верная Данута, што...

— Ой, тут жа новую прыбірально нядаўна зладзілі! — здагадалася панна Дануся. — Габрусь, бедны, у прыбірально хоча, вось і засхаў сюды, — далікатным шэптам растлумачыла яна сьброўцы. — Ён такі інтэлігентны... Ён ня ходзіць за рог, як звычайны мужык... Ідзі, Габрусь! Мы пачакаем...

— Не, у такім разе, давай адразу мы сходзім! Пана Габрусь будзе такім добранькім... — какетліва зьвярнула панна Зося да ўладальніка аўтамабілю.

— Спынецеся, няшчасныя! Вы не разумеце... — благаў Габрусь, сьмешна размахваючы худымі рукамі, але паненкі ўжо схаваліся ў маленькім зграбным будыначку ля могілкавай агароджы.

Нязграбная Габрусьева постаць сноўдалася ўзад-уперад ля «Лёрэн-Дзітрыха» так распачна, што выпадкова пралятаючы над могілкамі анёл ураніў на небараку сваю бясцэнную сьлязу і палунаў далей, у высокае-высокае сьняе неба, запальваць першую сьвечку-зорку на славу Гасподню, дзеля заблукалых сьляпых нашых душаў... Але не адчуў дабрадзейства чыстае анельскае сьлязы бедны Габрусь, а мо падумаў, грэшнай справаю, на гракоў...

ПРЫКІД — впрачка — *Нішчяк прыкід.*

ПРЫКОЛ — непаразуменне, жарт, сьмешны выпадак — *Папоў паўшклянкі хіннай вады, што супраць перхаці, заглянуў і як стаяў, так і лягнуўся фэйсам аб асфальт.*

РАГАТЫ — тралейбус — *Дабярэцца на рагатым Неб.*

РАЗБОРКА — высвятленьне адносінаў — *А мне вашыя разборкі да фені.*

РАСКЛАДЫ — сытуацыя, варыянт — *Я ня ведаю раскладаў.*

РАТУША — пляц насупраць Дома ўраду, месца збору менскіх хіпі — *Князя памятаеш? — 3 Ратушы? — Так. Сустрэў — ледзь пазнаў...*

СІСТЭМА — арганізацыя хіпі, тусоўка — *У Піцеры самая крутая сістэма — А мне падабаецца Львоўская.*

СКІПАЦЬ — уцякаць, звальваць, хавацца — *На лета ў Палангу трэба скіпаць.*

СТОПНІК — атлас аўтамабільных дарог — *У мяне ў кішэнні стопнік, а ня рокер і ня гоцнік.*

СУРЛЯЦЬ — мачыцца, спраўляць малую патрэбу — *Пайшлі пасурляем.*

СЫЦЕБ — 1. Павышэньне якасці, пераўзыходжаньне — *Ды я яго на раз засыцаю.* 2. Жарт, сьмех, сарказм — *У «Мроі» класны сыцеб, месцімі.*

СЫЦЯБАЦА — 1. Прыставаць, ляпіцца — *Ну што ты да курцы дасыцабаўся.*

2. Жартаваць, насмехацца, іранізаваць — *Канчай высыцебавацца.*

СШЫБАЦЬ — прасіць, патрабаваць, звычайна цыгарэты і грошы — *У мяне ёсьць капейка — пачатак, пайшлі на банец насыбаем.*

ТАРЧОК — наркаман (жартоўнае) — *Завал, адны тарчкі.*

ТАСКА — стан лёгкага наркатычнага ап'янення, лёгкае лунаньне, лёгкі кайф — *І ад клея можна заташчыцца.*

ТРАВА — анаша — *Дастаць травы.*

ТРАХАЦЬ — рабіць коітус, факаць — *Ён цябе трахае?*

ТРЭСЫЦІ — прасіць, забіраць грошы і цыгарэты, тое што і шшыбаць, аскаць — *Я на вакзале рублёў трыццаць магу натрэсыці за дзень.*

ТУСАВАЦА — 1. Халзіць на тусоўкі — *Ты ў Тарту на тусоўку паедзеш?* — *Трэба тусануцца.* 2. Мець сувязі сярод тусоўшчыкаў — *Ты з рокерамі тусуецца.* 3. Кантактаваць — *Ты тусуецца з гэтай праімандоўкай?*

ТУСОўКА — 1. Збор людзей — *Не пакоціць, гэта камсамольская тусоўка.* 2. Сыстэма, саюз, партыя, арганізацыя — *Люблю рокерскую тусоўку.*

УЗБУХАЦЬ — паўставаць, абуралца, выступаць — *Жаба, канчай узбухаць.*

УМАТ (ВА УМАТ) — 1. Пад кайфам — *Нагіш сеньня ва ўмаце.* 2. Вялікая ступень чаго-небудзь — *Абкураны ва ўмат.*

УМАТНЫ — 1. Свой — *Алекса ўматны мэч.* 2. Выдатны — *«Уліс» уматная каманда.* — *Была.*

УСПУХАЦЬ — выступаць не па справе (ня ў троп) — *А Шуга ўсё ўспухае і ўспухае, задзеўб.*

ФАК — коітус, полавы акт — *А мне факі не ў кайф — Вядома, трапак.*

ФАКАЦА (ФАЧЫЦА) — рабіць коітус, трахацца, маркітавацца, любіцца... — *А ты, калі яе факаў у пад'ездзе, станавіўся на прыступку вышэй?*

ФЕНЬКА — 1. Любая маленькая рэч — *Пакажы феньку.* 2. Упрыгожаны хіпі — *Мне Ваўчыца ксіўнік падарыла Клас фенька.* 3. Маленькая гісторыя, показка — *А мне Філ такую феньку раскажаў... Гэты слоўнік таксама фенька.*

ФУЦАХ — хлопец, мэч, хіпар... — *Ты, фуцах, пакуль я дайду да той вуль ляўкі, цябе на алейцы ня будзе.*

ФЭЙСОўКА — бойка, мардабой — *Учора Швед каля Памыйкі такую фэйсоўку наладзіў, умат.*

ХАЙР — валасы, доўгія валасы ў мужчыны — *Хайр гэта ня проста патлы, гэта — наш сыцяг.*

ХАЙРАНУЦЬ — пастрывыць — *На Грыцы менты Маманта хацелі хайрануць Ён выраўся. І яму шыю нажніцамі прабілі. Кажуць — выпадкава.*

ХАЙРАТНІК — стужка або раменьчык, які аб'язваецца вакол галавы, каб валасы не траплялі ў вочы — *Клёвы хайратнік, скураны... Дзе надыбаў?*

ХАЙРАТЫ — даўгавалосы мужчына, звычайна хіпі — *І на Ратушы хайратыя збіраюцца.*

ХАўКА — ежа, харч — *Клас хаўка.*

ХІПАНЫ — хіпі — *Хіпаны, хіпаны... Тусоўка! Хіпаны, хіпаны... Вермут! Хіпаны, хіпаны... Кайф!*

ХІПАР'Е — хіпі — *На Грыцы адно хіпар'е.*

ХІПАРЫ — хіпі — *Я рыскага хіпара сустрэў, ён сказаў, што Шведа ў Львове бачыў.*

ХІПІ — частка моладзі 60-80 гадоў ХХ стагодзьдзя, якая вызнавала пацыфізм — *Мы, хіпі, кветкі жыцьця.*

ХІПІОўКІ — дзяўчаты хіпі — *Мы хіпіоўку за травой на Камароўку паслалі.*

ХІПУШКІ — дзяўчаты хіпі — *Я да Мароза зайшоў, а там адны хіпушкі.*

ХЛАМ — вышэйшая ступень чаго-небудзь. (Часьцей за ўсё ап'янення й абкуркі) — *Абыхаліся, хлам.*

ХЛЕБНЫ ХАЙР — хайр, адрощаны ў баку ад небаўспек, на бацькоўскіх харчах (зьняважлівы выраз) — *Прыбярэце ад мяне хлебны хайр.*

ЦЫВІЛЬНЫ — афіцыйны, прыняты большасцю — *У яго нават фэйс цывільны.*

ЦЯГНУЦЬ — трахаць, факаць, любіць... — *Нармальна жаба, можна й працягнуць.*

ЧУМА — 1. Вар'яцтва — *Ты што, гэта ж чума!* 2. Дзікая, ненармальна зьява — *У мяне быў знаёмы, Шыма — чума.*

Здымак Алены Адамчык

дзяржавы. Спаларожнікі пачалі даставаць пашпарты, на зайздрасць мне заплямлёныя візамі й памежнымі штампамі.

Мяжа сапраўды нагадвае лягерную браму. Драты, вайсковыя фуражкі, вышкі. Перад намі шманалі смаленцаў. Няшчасных пастроілі ледзь не па росту, узлоўж аўтобуса з рэчамі ў руках. Для поўнага кіна не хапала сабачага брэху й камандаў па-нямецку. Наш пяцідзясяцімясцовы карабель зь дзясяткам нецьварозых пасажыраў з гітарамі троху зьябнтэжыў панурага вартавога, але адказ быў: «Вы свабодны.» Гэта значыць — «на свабоду с чыстай совесью».

Я шмат разоў уяўляў гэты момант і заўсёды пад гімнавыя гукі пляючай ад радасці душы. Ну вось. Якую ўжо хвілю качуся па «далёкім замежжы». Пульс у норме. Спаларожнікі засынаюць. За вокнамі ноч, нецікавая й пахмурная, як, напэўна, паўсюль на гэтай зямлі, незалежна ад межаў.

Вось толькі дзень іншы. У маленькім гарадку, у параўнанні зь якім Баранавічы з Барысавам выглядаюць монстрамі ўрбанізацыі, пры сьвятле дня лепш бачнае нашае ўбоства.

Ратуша. Усяго нічога, але яна робіць гэтае месца горадам па сутнасці, незалежна ад статусу й колькасці вясковых бежанцаў. Тое, што вуліцы будуць чысьцейшыя ды крамы цывільнейшыя, я здагадваўся. Дамы менш аднатыпныя й шэрыя, і таму здаюцца больш абжытымі. Перад імі газончыкі-кветнікі, дзе-нідзе скульптуркі нейкіх калядных гномаў. У маім мікрараёне газоны патроху ператвараюцца ў бульбяныя плянтацыі.

Штосьці затрымала мяне каля праваслаўнай царквы. Здаецца, і крыжы тыя самыя, і моляцца па-расейску, а штосьці ўсё ж ня так. Нарэшце, зразумеў. Не хапас бязладзьдзя ў царкоўным пейзажы, ці то калужы з албіткам купалоў, ці то нейкай трубы на заднім пляне. Таго, адным словам, з чым не спалучаюцца ў

маім уяўленьні каталіцкія храмы. Нарэшце, гармонію аднавіў неапахмелены патрыярх бардаўскай песні Камоцкі. Свой сумны позірк ён пераводзіў са сьціплай царквы на нейкі бэтонна-мадэрновы палац побач з ёю.

— Во, глядзі. Тут жыве Бог, а тут — служба Божа. І я баюся адказаць, хто зь іх жыве лепш.

Я блукаў па маленькім гарадку, дзе адзінай адзнакай беларускасці былі афішы «Бардаўскай песні», і не знаходзіў адказу на пытаньне, ці адзіны народ жыве па розныя бакі мяжы. Напэўна, так. Няцяжка ўявіць сабе ўбогі райцэнтэр Бельскага раёну Беларускай вобласці, не правадзі Іосіф той ракавой рысы.

Пясьняр Мухін ніяк не хацеў развітвацца зь мітам пра беларускі «востраў Крым» і праводзіў своеасаблівы экспэрэмэнт. Пытаўся ў мінакоў усялякаю лухту — ці то пра дакладны час, альбо ці

туды ён ідзе. І з надзеяю ў вачох чакаў адказаў па-беларуску. Яму прыязна адказвалі, але па-польску, чым усё больш даводзілі яго да адчаю. Нарэшце, нейкая сталага веку кабата растлумачыла на ламанай расейскай мове, як прайсці да рынку. Хвіліну пясняр глядзеў ёй у след з удзячнасьцю й пяшчотай, паўтараючы: «Беларуска. Вось яна, сапраўдная беларуска».

Быў у мяне лёгкі сумнеў наконт таго, што немалая зала ДК будзе цалкам запоўненая. Надвор'е гніоснае, асаблівай рэжымам не было. Але абодва вечары былі шумныя аншылягі. Адкуль такі ажыятаж? Дзіўная цяга да мовы, якую пакуль што можна пачуць хіба толькі ў песнях? Ці можа, няма куды яшчэ палацца. Але па ажыўленай залі такога ня скажаш. Усе доўгія тры гадзіны канцэрту яна ўсіх выканаўцаў адорвала авацыйямі й падхлопваньямі.

Працяг на старонцы 12

СЪВЕТ ЗАСНУЛАГА РОЗУМУ

Міодраг Булатавіч. Герой на асьле Часамі дастаткова назваць рэчы сваімі імёнамі, дастаткова не абглядзіць канты, каб рэчаіснасьць выявілася з усёй сваёй агіднай відавочнасьцю. Салдат на тое, каб забіваць. Ён можа быць заваўнікам, можа быць абаронцам слухнай справы, гарматным мясам, кандацэрам, наёмнікам, героем, баязліўцам. Кім бы ён ні быў, ён на тое, каб забіваць.

Гэткія назіраньні часта стаюцца зыходным пунктам у прозе Міодрага Булатавіча. Вайна — гэта гвалт, насільле, забойства. Гэта гноснасьць. Таму гэта і парнаграфія. І разам з тым яе нельга пазьбегнуць. Яна — фатальная неабходнасьць. Чаму? Таму, што на гэтым сьвеце няма каханьня. Антоніё Пэлуца, італійскі маёр і адначасна апавядальнік «Героя на асьле», раману, які пачаткова меўся называцца «Час ганьбы», апавядае: «Думаючы, што прыношу людзям шчасьце, я ганьбіў іх і катаваў». Прага рабіць дабро, намаганьні рабіць дабро непазьбежна ператвараюцца ў гэтай літаратуры ў зло, крыўду, прыніжэньне.

Дадатковая, хоць і ня так моцна падкрэсленая прычына такога стану рэчаў — адсутнасьць веры. Праўда, у «Герой» ёсьць прадстаўнікі аж трох рэлігіяў: праваслаўя, ісламу й каталіцызму, але гэта парсанажы карыкатурныя, злыя, фальшывыя й дурныя.

Такім чынам, гэты сьвет спустошаны, людзі ў ім вылушчаныя, пазбаўленыя надзеі. Нагадаю, што другая частка «Героя на асьле» мае назву «Вайна была лепшая». Дык што, гэты трагіфарс ня быў яшчэ канчатковым прыніжэньнем, канчатковым растагтаньнем чалавечтва? Толькі ў мірным часе ў бардэлях на рымскай Via dei Serpenti нашы героі апынаюцца на дне? «Герой на асьле» быў напісаны больш за трыццаць гадоў таму (пазней ён перарабляўся, аўтар назваў мястэчка, у якім адбываецца дзея, ён даў яму назву мястэчка, каля якога нарадзіўся — Біело Поле. Грубан Маліч атрымаў польскі радавод, былі разбудаваныя некаторыя сюжэты). Тады гэты раман здаваўся выдатнай рэакцыяй на сотні тамоў югаслаўскай гераічнай прозы, на хваласьпевы камуністычным партызанам Ціта. Ён пудоўна ўпісваўся побач з такім выдатным раманам, як «Параграф 22» Джозэфа Хэлера. Сёньня ж ён хутчэй выглядае як літаратурная выява страху аўтара перад будучыняй, нешта накітавалі спонсэнага прарочтва. У спісе страху Булатавіча апроч вайны зьяўляюцца міжнародны тэрарызм, зьвязаная зь ім эміграцыя, выкараненьне.

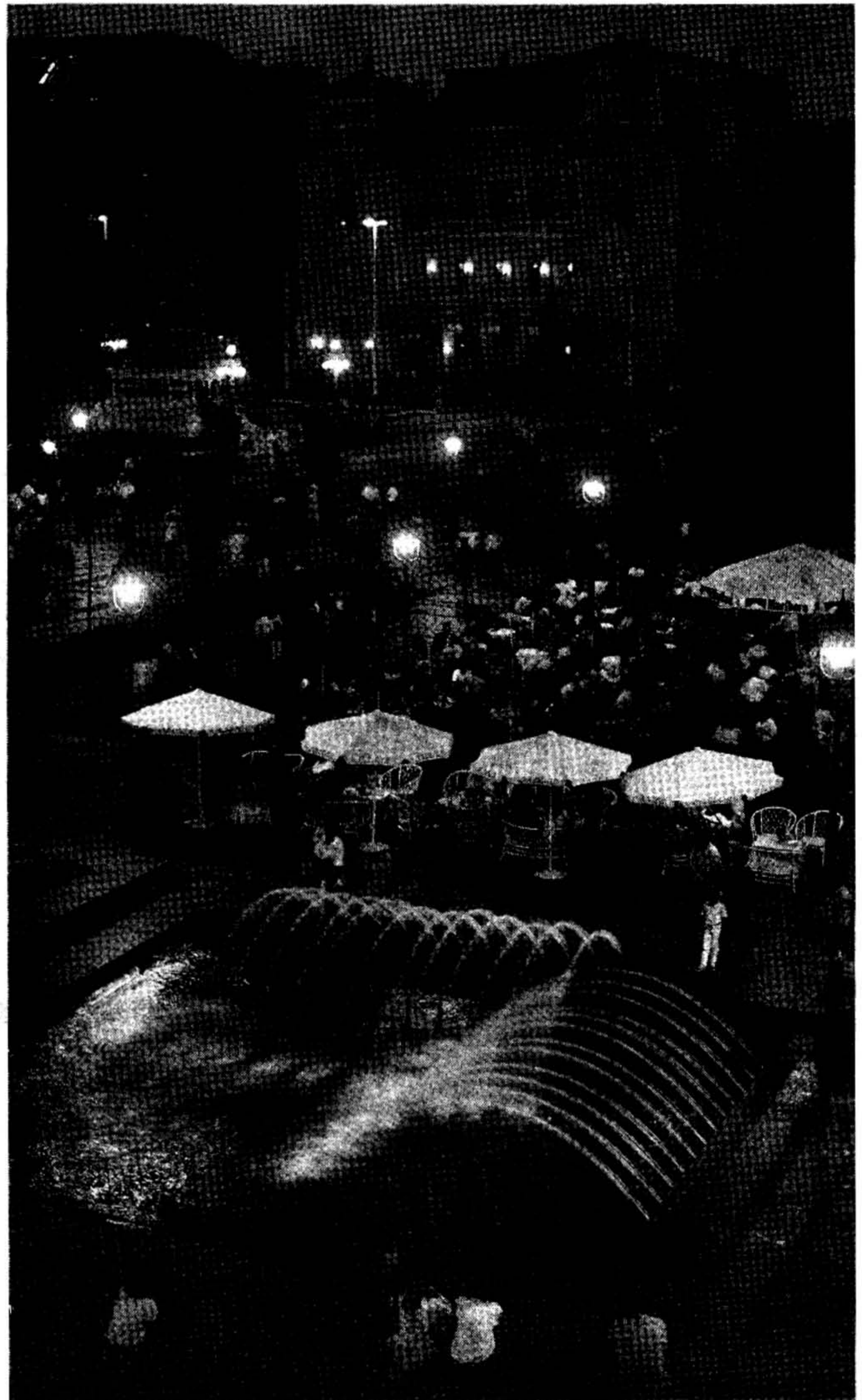
Міодрага Булатавіча непакоіла будучыня Югаславіі, бо ён напэўна чуў сябе югаславам, не без элемэнтаў сэрбска-чарнагорскага нацыяналізму. Ягонья апавяданьні аб зьверствах косаўскіх альбанцаў над сэрбамі часам гучалі як кашмарныя сьненьні хворага розуму. Стваралася ўражаньне, што ўвесь сьвет навокал варожы й чужы.

Вось наш гратэскавы герой, карчмар Грубан Маліч — якому здаецца, што ён ператвараецца ў асла, і якому ня будучь прабачаныя ніякія прыніжэньні — вядзе сваю прыватную вайну супраць італійскіх захопнікаў. Ён дэмаралізуе іх з дапамогай парнаграфічных малюнкаў і здымкаў, споймае чарнагорскай ракіяй, вынішчае мясцовае насельніцтва, забясьпечваючы яго сродкамі на абарты. Урэшце ён не вытрымвае гэтай парнаграфіі, самога сябе й шалёнай навакольнай рэчаіснасьці і йдзе ў бой — на ягоную думку — сапраўдны. Абвешваецца гранатамі й мэдальмі розных часоў і народаў, павышае сам сябе ў званьні, дашываючы штотараз новыя лычкі. І «сутыкаецца» з ашалелымі ад юру ваеннымі ўдовамі, адзінымі слухачкамі аповесці пра ягонья ваенныя прыгоды й перамогі. Італійцы яго ігнаруюць, ня хочуць ні лавіць яго, ні караць. Зрэшты йдзе 1943 год, і вайна для Італіі ўжо прайграная. Грубан непазьбежна рухаецца да паразы. Зьвязанага нейкім матузом, пасаджанага на асла, яго заводзяць у мястэчка й садзяць — яшчэ большая ганьба! — у курнік.

У прозе Булатавіча магічнае значэньне маюць «выхад» і «прыход». Любы рух за мяжу кола адноснай бясьпекі — роднай даліны й мястэчка — непазьбежна вядзе да пагібелі. Чалавек ідзе ў чужы сьвет. З таго сьвету прыходзіць вайна. Абодва варыянты — даслоўна — забойчыя. У апавяданьні «Плач па сябрах» герой зачыняецца ў хаце, ізалюецца ад людзей, сьвету й зла, але людзі: «Цягнулі мяне праз парог. Яны, пэўна, думалі, што гэта прыгожа й добра. Ня ведаю, нашто ім увогуле было выцягваць мяне адтуль. Ём было б сорамна, калі б я сказаў ім, які я быў шчаслівы ў сваім логаве».

Нехта можа сказаць, што такая пазыцыя засьцяжкова, ксэнафобская. Так. Напэўна. Толькі Балканы, якія гараць ужо ў соты раз, здаецца, пацьвярджаюць абгрунтаванасьць страху Булатавіча, незалежна ад таго, ці былі яны падшытыя нацыяналізмам.

Відавочна, партызанская эпопея Маліча — гратэск. Ён марыянэтка, накітавалі Саңча Пансы. Але сьвет у рамане й сапраўды гарыць, і ён абярнецца ў попель перш чым Антоніё Пэлуца наставіць апошнюю кропку. Сапраўдныя ў ім

ганарэя й сыфіліс. Сапраўдная сьмерць, сапраўдныя інваліды, сапраўдны голад. Сапраўдныя пакуты. Міодраг Булатавіч не дапіша наступных частак сваіх раманаў. Ён памёр пару гадоў таму. У тым самым часе адыйшлі таксама й два ягонья галоўныя канкурэнты з таго самага пакаленьня: Барыслаў Пэкіч (нарадзіўся, як і Булатавіч, у 1930) і

маладзейшы на пяць гадоў Даніла Кіш. Кожны з гэтых пісьменьнікаў зусім інакшы. Толькі чытаньне ўсіх траіх дазваляе ацаніць багацьце гэтай прозы — тады яшчэ югаслаўскай — і крыху зарыентавацца, у чым сутнасьць балканскага катла.

Вальдэмар Халадоўскі, Ex Libris

Чарговы фініш

Працяг са старонкі 11

Я ня тонкі крытык. Усе песьні я падзяляю на тых, што мне самому карціць сьпяваць і астатнія — кепскія, добрыя й, нават, геніяльныя. Выканаўшы зьмянялі адзін аднога, а жаданьня «не рапісаць словы» у мяне не ўзьнікала. Да зьяўленьня на падмостках добра знаёмага маэстра Шалкевіча, рэпэртуар якога я амаль цалкам гатовы «скрасьці». Няма для мяне большага задавальненьня, чым свабода паакторстваць у песьні, свабода, якую ў беларускай мове даюць на гэты час толькі песьні Шалкевіча, поўныя гумару й густу. Пасьля фэсту ягонь канцэрт працягваўся на кватэры, куды занесла й мяне. З прычыны неаднаразовых узліваньняў памяць працавала фатаграфічна.

Памятаю «Мэрсэдэс», зь якога прагучала «Сядайце, калі ласка». Затым нейкая

ўскраіна, сьветлая кватэра без шпалераў, прысьмныя маладыя людзі, прыгожыя жанчыны бязь ценю праблем на тварах, мастак Тарасэвіч у нейкай бронескамізэльцы, спагетці, гарэлка, кава, польскі акцэнт і пяньне гарадзёнскага барда.

Памятаецца, на нейкім мітынгу адзін імплэты прамоўца ва ўсю глотку крычаў: «У нас ёсьць БУДУЧЫНЯ!!!» Крычаў у такім запале, быццам хацеў некага запалохаць той будучыняй, ці пераканаць у гэтым слухачоў. Мяне не пераканаў. Яна для мяне становіцца нечым асязальным і радасным менавіта ў такой кампаніі, дзе твой сусед па бутэльцы (не гісторык, не філёлаг, а ўсяго толькі прадпрыемальнік) без натугі гаворыць па-беларуску, і не пра лёс бацькаўшчыны, а хоць бы пра тых красуняў, што насупраць.

***

Калі зьявілася на далаглядзе бэтонная сьцяна гарадзёнскай ўскраіны, мне стала балюча шкада гэтай зямлі, невядома яшчэ колькі часу прысуджанай гібець з волі Госпада й на віне сваіх жудасных абітальнікаў. Іх, гэта значыць нас, шкадаваць ужо неспрыстойна. Як неспрыстойна шукаць апраўданьні ўласнай бязьдзейнасьці, ці то ў мінуўшчыне, ці то ў будучыні.

Вось і яшчэ адзін чарговы фініш са сьціплымі вынікамі. Чорны сьцяг фэстаўскай афішы на сьцяне, першыя адзнакі ў пашпарце і (напэўна, самы галоўны вынік) тэлефон Шал-

кевіча ў нататніку. Ды яшчэ праклятая стома. Ці то ад дарогі, ці то ад гарэлкі, ці то ад самога сябе. Але павінна яна, калі-небудзь, нарэшце, скончыцца?

Гане Тадароўскі

ВЕРШ ПРА РОБАТА

Шкада мне робата, бо ён сам па сабе
рабом ня можа стаць, ані бунтаўніком!

Шкада, бо не праявіцца ў яго
уласныя нядбайства ці дурнота!

Шкада яго, бо не ўвазнае суму
каля рэкламаванай прыгажуні!

Шкада, бо ён ня можа апынуцца
ў лякарні вэнэрычнай ці вар'ятні!

Шкада, бо не зьняверыцца ў сьвятых
і ў распачы не перарэжа венаў!

Шкада, бо ракавай пухліны не баіцца!
Шкада мне робата, што ён заўсёды робат!

СПАКОЙНЫ КРОК

Енчу Наумаву

1.
На шэрыя скукожаныя абрысы прадмесьця
змрок высыпае пыл
і як вясгун блізкай ночы
разьмяркоўвае вечаровы дэкор.

Цісьне на пачуцьці сьвежы пах змроку.

Веру: ён думаў, што ноч — маленькі квадрат,
неміласэрны да ўсіх самотных,
таму і кінуўся да парогу яе,
адольваючы напружаны морак, заглябіўшыся сам у сабе.

Веру: вабіць самотных ночы дно,
для іх гэта гавань, схованка ад вачэй.
Там часта вышэйтаваюцца апошнія звароты да дня,
там часта нікога няма, і ня трэба.

Веру: ён думаў, што ноч — ціхая пустэча, дзе
зьнепакосныя шукаюць спакою.

2.
Раніцай мы знайшлі яго ў шпітальным моргу,
як заўжды аднаго, на бэтоннай падлозе,
як заўжды у палоне самоты, ад якога ўмомант
ён хацеў уратавацца.

У вачах ягоных расплюшчаных сьветлых,
як выпаласканае майскае неба,
міргала вітаньне шчырае.

А мы ж хацелі знайсці апраўданьне
ягонага ўцёку.

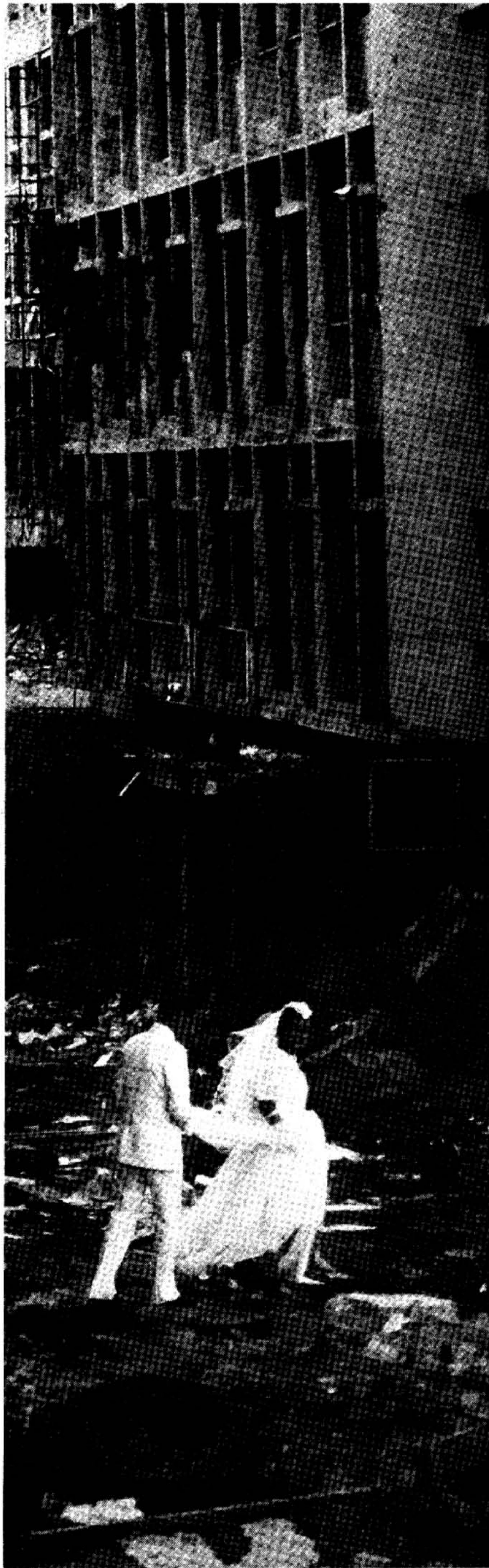
Вочы ўяўляліся пчылінамі, празь якія
можна было ўгледзець прычыну таго,
што хавала ад нас кастрычніцкая ноч.

Мо, належала па-ўолтуітмэнаўску
лічыць проста развалінаю
гэтае цела, што ў трупяні
нам пад ногі няпэўныя трапіла,
гэтую кволюю ненадзейную абалонку,
данядаўна знаёмую нам,
як вучань восьмае клясы,
пра якога ў нэжралёгу наведамлена:
загінуў ад няшчаснага выпадку.

3.
Ніхто не дазнаўся, чаго ён уцёк ад людзей
і апынуўся ў прадмесьці на рэйках,
моўчкі трапіў у абдымкі чыгунныя і халодныя,
відаць, імкнуўся вырвацца з палону самоты.
Сёньня ўжо ён — тэма ўспамінаў радні
і надпіс на камені, які не раскажа ніколі
пра адчай нямы таго фіналу,
пра той спакойны крок, зроблены ім
уначы восьмага кастрычніка.

4.
Калі часам бяруся чытаць Сандбэрга,
невypadкова спыняюся на вершы, у якім
гэты стары чалавек даводзіць:

Сьмерць — гэта спакойны крок
у лагодную ясную поўнач.

СЕМ ЗВАРОТАЎ ДА МАТЫВУ АСІНЫ

1.
Зялёныя вейкі бяссонья.
Зялёнае маўклівае трымценьне.
Яна, палявая красуня,
пасярод поля супакою ня мае.

2.
Стан яе — зеляніна матылькоў,
Прыпыненых на вэртыкальным узлёце.

3.
Зьнемагла без спакою,
стрымцелася, углядаючыся ў аблокі,

цікуючы за дарогаю, сумуючы па вандроўніках,
зьянучы нават у летнюю сыпёку.

4.
Ці то ад боязі, ці ад бяссонья трымціць яна,
з марамі грэшнымі, ды ўсё самотная?

5.
Як сваёй хросьніцы я б ёй імя абраў
Неспакой-трапятлівіца альбо Нядоля-бясплодніца.
А каб стаў ветрам, хутчэй бы дрыготку суняў,
прагнаў бы спалох ад ліхой адзіноты.

6.
А што робіцца зь ёй, гэта бачна заўжды —
ранак, дзень, вечар, ноч... яна ўсё лыкаціць.

7.
Пэўна, зайздасьць бярэ
да птушынай сям'і, што гняздо сабе ўсё на галінах яе,
Бо упэўненасьць там, сучашэньне і род.
А тут бяссоньне, бясплодзьдзе. Зялёны неспакой.

Пераклаў з македонскай Іван Чарота

Іван Раявіч

БЛАКІТНЫ ХАОС

ую нёч усьмешку сваіх супляменьнікаў
у руцэ трымаў каб яго запамятаць
блакітны хаос
у канцэнтрычных кругах
ты знайшоў сабе прыгоньне
вызіраеш час ад часу
заўжды крыху зьбяднелы і прысаромлены
і распаўзаеся пад маім эмалёваным небам
храбусткі ёлупень
з дыстанцыйным кіраваньнем
трэба толькі табе крэйдлаю
на ілбе крыж паставіць
і праглыне цябе змрок
а ці тваю пешчаную трыбуху
сабакі бяздомныя
па вуліцах расьцягаюць
адлюстроўваючыся ў касых вітрынах
ювэлірных крамаў

Адам Пуслаіч

ПАМЁР М.Б.

Не памёр, кажуць.

Але гэта звычайна ў выпадку зь незвычайнымі,
такія натуральная рэакцыя адразу, у першы момант.
Потым ужо думка страчвае натуральнасьць і чарнее.
Урэшце, таго, пра каго размова, пачынае не хапаць
нам самім, і падман ужо немагчымы.

Калі гаворка пра М.Б., вестку прызнаць трэба
адразу.

«Так, я памёр», — нібыта ад яго чуем. Ад гэтага
ён сам першы быў уражаны, але потым акрыяў
ад шоку і ў складаньні свайго жыццёвага паводу павінен
браць жывы ўдзел.

Ён азірнецца, прыгладзіць валасы, стрэліць
поглядам у газэту газэту.

Разломіць хлеб, пачне наліваць віно ці валу.

Цяпер вось, глядзіць проста на нас.

Прызвычайваецца, думаю я, і сорамам заліваюся
канчаткова.

Нікічыч, 16 сакавіка 1991.

Пераклаў з сэрбскахарвацкай Іван Чарота

РАМАНУ

есьць жанчын, сапраўды ў некаторых мясьцінах выклікае агіду. І разам з тым з шмат якіх гледзішчаў гэта выдатны раман, які цудоўна перадае дух рэйган-ўскай эпохі, характарызуе жыццём у крэдыт і важнасцю ўдаванай прыстойнасці. У герметычным, скадыфікаваным манхэтэнскім грамадстве, паказаным у раманах, найболей вагі надаецца таму, як хто апрагнаецца, што есьць, колькі важыць, дзе жыве, дзе бывае, якую ўжывае касмэтыку, і ўсё гэта дэманструе да такога абсурду, што поўкілаграма лішняе вагі складаюць прычыну трагедыі, а ранішні туалет маклера цягнецца даўжэй, чым у дзядзі з васьмнатцага стагоддзя.

Эліс дэбютаваў у дваццаць адзін год раманах «Менш за нуль» («Less than Zero», 1986) пра каліфарнійскіх падлеткаў, наркатыкі й бісексуалізм, першым літаратурным творам пра Пакальёне Х. Нядаўна ён скончыў чацьверты раман, «The Informers», пра які сам кажа: «Гэта калейдаскапічны, раздроблены вобраз Лос-Анджэлэсу з пачатку васьмідзесятых. Нібы дзённік, ведзены апошняга дзесяці гадоў. Там шмат выдуманнага. Шмат і нявыдуманнага. Шмат — проста дзённікавы нататкі». Эліс, які сваім узорам лічыць журналістку й раманистку Джоан Дыдыен (нар. 1934), бясспрэчна надзелены выдатнай назіральнасцю, ён да сканалаў храніст свайго часу; з «American Psycho» можа параўнацца хіба толькі прыналежны да тае самае плыні нью-ёркскага рэалізму «Вогнішча пыхлівасцяў» («The Bonfire of the Vanities», 1987), першы раман Тома Вулфа (нар. 1931), аднаго з бацькоў і галоўнага ідэолага Новага Журналізму.

Новы Журналізм — другая побач з постмадэрнізмам найцікавейшая літаратурная зьява Амерыкі шасьцідзесятых і сямідзесятых, якую акрэсьліваюць таксама тэрмінамі literary nonfiction. Запачаткаваны раманах «З халоднай крывёю» (1966) Трумана Капотэ, ён быў у пэўнай ступені адказам на час, у якім рэалісцызм становілася дзівоснейшая й чараўнейшая за выдумку. У вялікім уступе да анталогіі «New Journalism», выдадзенай у 1973 годзе, Вулф напісаў, што сучасны раман не апраўдвае ўскладаных на яго спадзяваньняў, бо пісьменьнік павінен быць ня творцам, а назіральнікам, які ўваходзіць у доўгі, хай сабе й вельмі крытычны

дыялёг з грамадствам, тымчасам як пасья другой сусветнай вайны пісьменьнікі цалкам адыйшлі ад рэалістычнага рамана, ствараючы «раманы ідэі, фройдаўскія, сюррэалістычныя, кафкаўскія раманы, і нарэшце кататанічныя раманы, у якіх пануе нерухомасьць».

Прагал, які ўтварыўся пры зьнікненьні рэалістычнага рамана, быў запоўнены якраз новым журналізмам, які карыстаецца раманымі прыёмамі, аднак апаўдавае пра сапраўдны падзеі. Ён дзяліўся на два тыпы: безасабовы, калі аўтар у меру аб'ектыўна перадае ход падзеяў, як у выпадку з «З халоднай крывёю» Капотэ, «С-кадры» (1979) Вулфа, «Песьні ката» (1979) Нормана Мэйлера, а таксама асабовы, вельмі суб'ектыўны, калі аўтар бывае адначасна і ўдзельнікам, і камэнтарам падзеяў: «Войскі ночы» («The Armies of the Night», 1968) Мэйлера, «Страх і нянавісьць у Лас-Вэгаце» («Fear and Loathing in Las Vegas», 1971) Хантэра С. Томпсона. Вулф лічыў, што новы журналізм выцесьніць рамана, бо спажывыць больш любяць чытаць пра падзеі, якія адбываліся ў сапраўднасці. І хоць так ня сталася, новы журналізм — прадстаўлены сярод іншых і згаданай раней Джоан Дыдыен — назаўсёды змяніў жанр рэпартажу ў Злучаных Штатах, а тым самым і ў іншых краінах; ён бясспрэчна меў уплыў і на аўтараў раманаў, якія штораз сьмялей пачалі ўводзіць у свае творы сапраўдныя гістарычныя постаці і сапраўдныя падзеі.

Скрайні прыклад у гэтым сэнсе ўяўляе сабой найноўшы раман Кэна Кізі «Радэа» (1994). Кізі — сам герой адной з найвыдомейшых кніг Вулфа «The Electric Kool-Aid Acid Test» (1968) — падаў у «Радэа» гісторыю сапраўдных каўбойскіх спаборніцтваў, якія адбыліся ў Пэндлтэне ў 1911 годзе. Ці раман, у якім зьмяшчаюцца фатаграфіі галоўных герояў, усё яшчэ застаецца раманах? Відэочна так. Факт, што нават сам Вулф урэшце дэбютаваў як раманист, найлепей сьведчыць аб тым, што раман можа мяняцца, убагачацца іншымі гатункамі творчасьці, але нішто ня ў стане яго замяніць, тым часам як нават найлепшыя рэпартажы не вытрымваюць выпрабаваньня часам і хутка пачынаюць пакрывацца плесняй.

Творчасьць Волмэна ў значнай ступені спалучае мэтафікію менавіта з «асабо-

вым» журналізмам. Зрэшту, збіраючы матэрыял для сваіх раманаў, пісьменьнік працуе як журналіст, сьездзячы па сьведце на замову выданняў, гатовых фінансаваць ягоныя рызыкоўныя прадпрыемствы. Афганістан. Самалі. Боснія. Часта ён глядзіць у вочы сьмерці. У Босніі машына, у якой ён быў разам з двума сябрамі, наехала на міну. Сябры загінулі на месцы. Волмэн выжыў толькі таму, што сядзеў здалу й меў на сабе бронезылет. Ён высочваў у Азіі гандляроў гераніам, жыў у пакінутай арктычнай станцыі. Пасьля вяртаньня з Афганістану ў 1982 годзе — побыт сярод муджахедынаў ён апісаў у «Афганскіх кінакарцінках» («An Afghanistan Picture Show», 1992) — ён працаваў кампутарным праграмістам; у тым часе ён стварыў свой першы, вельмі дзіўны раман «Вы, сьветлыя ўваскрослыя анёлы» («You Bright and Risen Angels», 1987), хроніку вайны паміж «рэвалюцыйнымі» інсэжтамі і «рэакцыйнай» электрычнасьцю.

Неўзабаве аднак ён прызнаў — як ён тлумачыць у адным інтэрвію — што «выдумляць занадта проста; я хачу, каб тое, што я апісваю, было сапраўднае». Прагнуць дэдацца як найболей пра жанчын, ён пачаў спазь з прастытуткамі, ужываць зь імі crack. Інтэрвію з прастытуткамі, наркаманаі і бяздомнымі з Сан-Францыска сталіся падтсвай дзвюх кніг-сэўдэрэпартажаў: «Вясёлкавыя гісторыі» («The Rainbow Stories», 1989) і «Курвы для Глары» («Whores for Gloria», 1991). Летась ён выдаў «Матэльковыя гісторыі» («Butterfly Stories»), рамана пра AIDS, заснаваны на ўласным досьведзе з бардэляў у Тайляндзе й Камбоджы. Герой усіх гэтых кніг — сам аўтар, падобна як Гей Талізі, адзін з твораў «асабовага» новага журналізму, які апісаў трыманы ім самім масажны кабінэт і іншыя дасьведчаньні з жанчынамі ў «Шануй жонку бліжняга твайго» («Honor Thy Neighbor's Wife»). Але хоць герой Волмэна — крываваць і блізарукі, якому не дазваляецца валзіць машыну, тоўсты, нязграбны — выразна нагадвае самога пісьменьніка, Волмэн уводзіць у свае творы штораз болей выдуманых элемэнтаў, сьцяраючы мяжу паміж рэальнасцю й фантазіяй.

Яшчэ дзіўнейшыя рэчы адбываюцца ў заплянаваным ім цыкле зь сямёх раманаў

«Сем сноў: кніга паўночнаамерыканскіх краявідаў», зь якіх дагэтуль выйшлі ўжо тры: «Ледзяная кашуля» («The Ice-Shirt», 1990), «Айцы й вароны» («Fathers and Crows», 1992) і «Стральба» («The Rifles», 1994). Гэтая сьмелая задума мае ўяўляць сабою апісаньне чарговых канфрантацыяў паміж захопнікамі з Эўропы і паўночнаамерыканскімі індыецамі. Першы раман апавядаў аб прыбыцьці скандынаваў, другі — аб кантактах індыецаў з езуітамі, трэці (хранялігічна шосты) — гэта гісторыя няўдалых пошукаў паўночна-заходняга праходу, якія вёў у сярэдзіне дзевятнацістага стагоддзя сэр Джон Фрэнклін. Аднак мінуўшына мяшаецца зь сьняжнім днём, а галоўны персанаж — гэта перадусім чарговае alter ego самога Волмэна; мы чытаем пра ягоны рамана з эскімоскай дзяўчынай, пра яго самотны дванаціцідзённый побыт на пакінутай арктычнай станцыі пры саракаградусным марозе. Бо Волмэн хоча як найлепей спазнаць тое, што перажылі ягоныя героі. Калі ён ня можа перанесьцца ў тыя часы, дык прынамсі хоча наведаць тыя самыя мясьціны, выкупацца ў той самай рацэ...

Цыкл Волмэна — пісаны рознымі шрыфтамі, забясьпечаны камэнтарамі й слоўнікамі — абяцае быць творах даўжэйшым за «ЗША» (1930-1936) Дос Пасаса або «Ерусалімскі квартал» (1977-1987) Эдварда Уітмара. Волмэн часта працуе шаснаціцаць гадзін штодня, пішучы паперамэнна чарговыя тамы цыклу, іншыя раманы й драбнейшыя тэксты. Ён сам ілюструе некаторыя свае кнігі, а ў далатак вырабляе нязвычайныя «спэцыяльныя выданьні» — як выдадзеныя ў дзесьціх асобніках «Зьяволеная птушка» («The Convict Bird»), кніга пра пісьменьнікаву знаёмую, засуджаную на пажыццёвае зьяволеньне; кожны асобнік месціцца ў дзесьцікілаграмавай сталёвай клетцы з закратаваным акеанам і вісячым замкам. Іншае «спэцыяльнае выданьне» — гэта скрынка з дрэва й шкла, якая мае прадстаўляць масажны салён і ў якой апрача тэксту можна пабачыць чырвоныя лямпацы, люстэркі, званок і кавалак бялзыны.

Волмэн — сапраўды нязвычайны пісьменьнік — «гэтак зьява, якая сустракаецца раз на некалькі пакаленьняў», як адзначаецца ў «Madison Smart Bell». Але разам з тым гэты дзіўны пісьменьнік, раздражняльны, чужы. Ён піша пра сябе, а таксама ахвотна апавядае ў інтэрвію з эскібіцыяністычнай пчырасцю, зусім іначай, чым аўтары мэтафікіі. Гэдыс доўгія гады адмаўляўся даваць інтэрвію, а Пінчан ня толькі не дае інтэрвію й не паказваецца публічна — прэмію National Book Award атрымаў, выдаючы сябе за пісьменьніка, нанятый ім актор — але й так старанна хавае ў сакрэце месца свайго побыту, што нікому яшчэ не ўдалося яго сфатаграфавачь. Затое Волмэн выдае найінтымнейшыя падрабязнасьці й не шкадуе дзятліцца самымі балючымі перажываньнямі — такімі, як сьмерць шасьцігадовай сястры, якая ўтапілася ў плыткай сажалцы, бо ён яе не дапільнаваў, зачытаўшыся кнігай. Яму было талды дзевяці гадоў.

Сьпіс найбольш чытаных Волмэнам кніг, апублікаваны ў «The Review of Contemporary Fiction», пачынаецца «Сучасным соннікам» Талэвуша Канвіскага, пісьменьніка, які гэтаксама часта сьцірае мяжу паміж аўтарскім і апавядальніцкім «я». Ёсьць у сьпісе й яшчэ адзін ключ да незвычайнай творчасьці Волмэна: «Сем слупоў мудрасьці» (1926) Т. Лорэнса, ведамага таксама як Лорэнс з Арабіі.

Што пішучь?

Добры дзень маёй «Нашай Ніве»!

Я — сялянская дачка і што я магу сказаць арыстакратам? Хіба тое, што ў нашай вёсцы была свая духоўная настаўніца (яна й цяпер жыве) з бальшавіцкай мянушкай «Божанька». Зацятая каталічка, яна з-пад каменяў і друзу разбураных касцёлцаў упарта вышуквала і знаходзіла, і несла нам, дзецям, а таксама дарослым «паўгалоўкам» Свята-Ю Каляду. На пачасце неадукаваная — яна вучыла нас «тутэйшасці». Гэта мы, абразованыя янычары, пры сустрэчы з ёю выпіскалі з сябе: «Зрастуйце». А яна папракала нас: «Усё па-руску, а чаму «Добры дзень» не даці?» Яшчэ быў у нас Янусь, ужо нябожчык, які збіраў маладых валачобнікаў на Вялікідзень. «Ці можна свята павялічыць?» — так шляхетна, далікатна пытаўся завадатар у гаспадара пад вакном. (Цяпершнія дзеці і ў Святы вечар перад Калядамі без дазволу гаспадароў замкаюць «Каляду-Каляду». «Абы наесціся багата».) Я ў маладыя валачобнікі ня трапіла, бо была малая, але чуць іх — чула. Гэта, бадай што, увесь мой асабісты досвед пра старабеларускае жыццё. Што дайшло да мяне з глыбіння вяскаў, што змагілі мне перадаць мае прашчурны? Абрывікі, абломкі, «недаваркі», «паўдуркі», «адламкі веры» — руіны... Ну а глыбей, далей што было??? Няўжо таксама — руіны? Пакутліва шукаю. Мая бабка-нябожчыца была шляхціянкай. Але гэтак адкрыццё я выпіганула з сутарэння. Бацькоў маёй бабкі я ледзь-ледзь разгледзела ў сутоньні. А далей зусім поўная цемра, нават руінаў не відаць. Не, трэба, мусіць, шукаць у другім накірунку. Не, не шукаць, а збіраць каменьчык да каменьчыка, зьлепіваць драбінкі, кавалачкі ў вялікую грудку, перасеяць нават друз. (А раптам у сьмецці знойдзецца тое, з чаго можна стварыць нешта сваё... і не сваё, бо яно матчына, бабчына, прабабчына?) Цярпліва збіраю. «Я не пазта... От, ведама, з вёскі», але, як мне здаецца, і ў вясковы фальклёр можна зазірнуць, як у Біблію:

Вучыся танчыць, а рабоце — гора навучыць. Дабро пасеш — дабро й зьбярэш. Век жыць — ня мех шыць. Што вінен — тое аддаць павінен. Ні дай, і ні лай (пра жабрацоў). Добрую чалавечку добра і ў запечку, а як якой благаце — дрэнна й на куце (пра гардыню). Свой з сваім сячыся, рубайся, а чужы не мяшайся. Ня радуйся, як знашоў, і не шкадуй як згубіў (філязофія). Не шукай бяды, яна сама цябе знойдзе. Адна бяда ня ходзіць — за сабой другую водзіць.

Дык вось пра бяду. Нашто яе шукаць гэтак С.Д.? Мала адной — прыйдзе й другая: на ягоную сям'ю, на нашую Бацькаўшчыну. Чаму Вы ня сеце дабро, а займаецеся (выбачайце) мастурбацыяй на мёртвым зьме Беларусі?! Ведама, Максім-кніжнік ня быў святаю, але для нас, беларусаў, Ён быў Богам дадзены. І зусім неістотна, з Расеі ці з Турцыі выправіў Яго нам Пан Бог. І я вось думаю, ці сумяшчальныя наогул словы цягавітасць, трывушчасць, стабільнасць з паняццем арыстакратызму. Няўжо арыстакратыя — гэта заўсёды вэрхал, хаос,

слабасць і, як вынік, здрада? Вось і Агінскі, кажуць, пасяля свайго Паланззу — у 1812 годзе перакінуўся на бок Расеі. Зрэштты, што гэта я трызьню пра арыстакратаў, знаходзячыся сярод абарыгенаў, скігітлівых парсючкоў, што рохкаюць ля карытка з бацьвінкай, скігічуць, скігічуць, а потым каторы, натапырыўшы хібок, і барсане лычом, барсане свайго братку-свінчо і за карак яго ўхопіць — і заенчыць, і заякоча зноў сам. І памкнецца хламкаць першы.

На Дзяды я езьдзіла ў Курапаты. Мiane вельмі ўразіла, калі я пачула, як ужо немаладая жанчына-адэсітка горача агітавала шанавачь Пазыняка. («Он гонимый властью... ему Нобелевскую премию бы дать!») Пра тое ж ня менш горача выгукваў у тралейбусе малады чалавек — рускі па нацыянальнасці («Русские и своих лучших людей травят: Пушкин, Лермонтов...») Ну дык што: будзем рохкаць і далей, браткі-беларусы?!

А ў нашай ціхай вёсачы забіваюць людзей, і людзі самі вешаюцца, і хаваюць нябожчыкаў на неабгароджаных могілках, дзе вольна пасьявца сьвінны, коні, каровы. Ёсьць у нас і моцныя гаспадары, што пашырылі агароды да самых могілак, ды абнеслі свае ўладанні надзейнай агароджай. А тая наша вясковая прарочыца збіралася ў «дом састарэлых», а пакуль ходзіць у абносах па вёсцы й дзякуе багатым сваякам за падачку да ейнага нэндзнага стала.

Так гаварыў і з рабства клікаў
Людзей на волю той прарок,
Жлучы з трывогаю вялікай
Ад іх адказу неўнарок.

А людзі, глянуўшы на сонца,
Адказ казалі грамадой: —
Па колькі ж нам даці чырвонцаў,
Калі мы пойдзем за табой?

Значыць, рэч усяго ў чырвонцах, якія можна ўзяць толькі з арыстакратаў. А іх у нас няма. Ёсьць толькі «скігітлівыя парсючкі». А тым непматлікім людзям зь беларусаў застаецца толькі сеяць дабро, у надзеі, што некалі яны, ці іхныя ўнукі зьбяруць дабро. Так вучыць вясковая Біблія.

Цікава, што зробіць палякі, калі давядуцца, што ля вёскі Чурылава, на Мёршчыне, Віцебскай вобласці, заціснуты сярод ворыва пахіліліся гаротнымі жабракамі, іхнія, польскія крыжы. Па амаль сьцёртаму надпісу я ледзь разабрала, што там пахаваны польскія жаўнеры, палеглыя ў польска-бальшавіцкую вайну. Ці ёсьць у палякаў арыстакраты з чырвонцамі, каб упарадкаваць магілы?

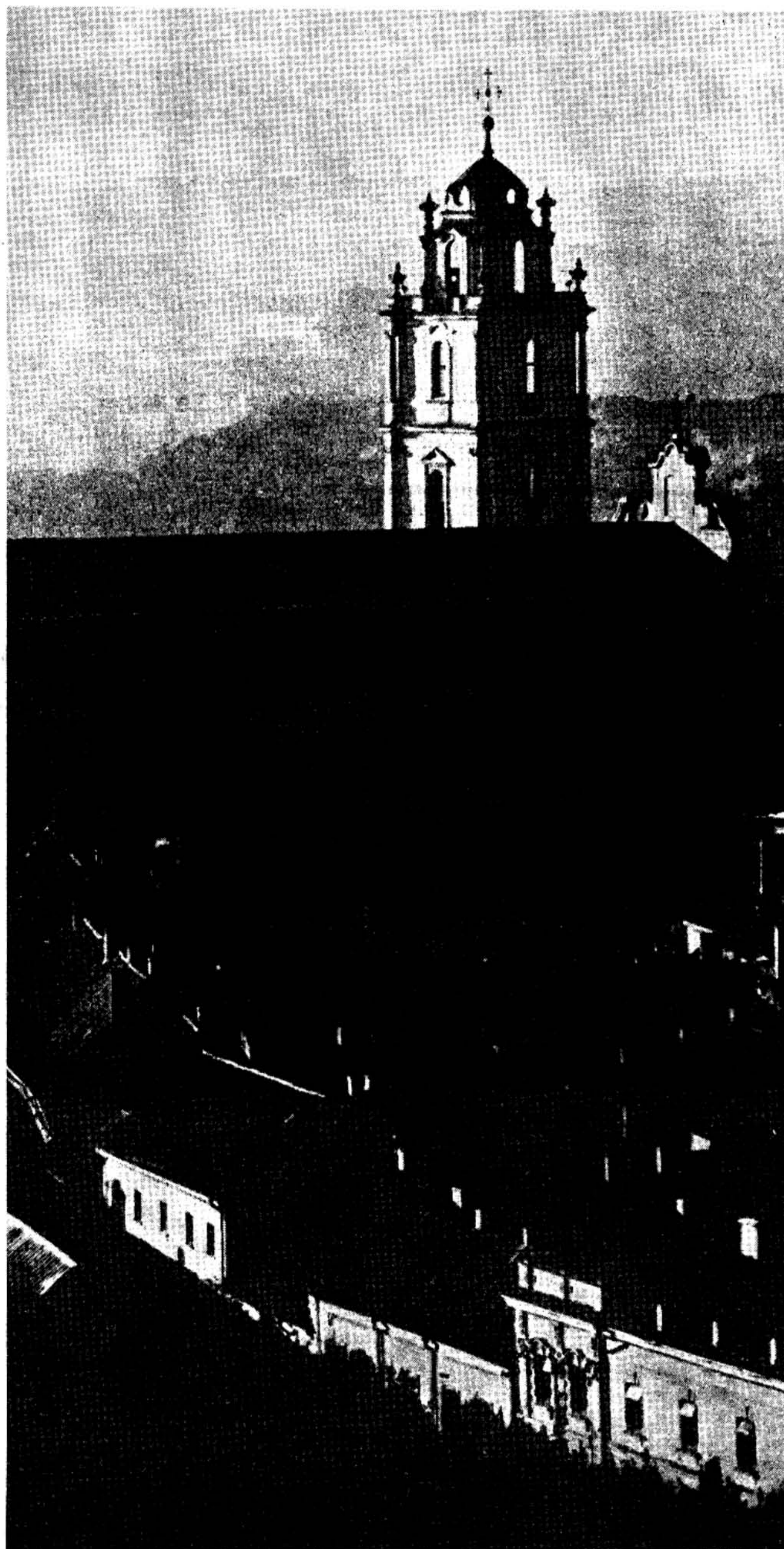
Мо й залішне я нагаварыла тут усяго Вам. Ня гневайцеся, бо «хто каго любіць — той таго чубіць».

Жадаю Вам стваральнай творчасці, той, што йдзе ад Бога.

Л.Г.

Койданав

P.S. На душы стала лягчэй і пусцей, мабыць, частка яе адарвалася ад мяне й паляціць да Вас, зараз з гэтым лістом. Страчайце яе...

Беларускае радыё з Польшчы

тры разы ў дзень
8.00 на кароткіх хвалях 49,71 м
14.30 на кароткіх хвалях 41,18 і 50,04 м
16.30 на кароткіх хвалях 41,99 і 49,22 м

у праграме:

- агляд тыднёвіка беларусаў Польшчы «НІВА» (панядзелак 8.00 і 14.30)
- Эканамічны агляд — бізяс, банкі, Варшаўская Акцыянарная Біржа, курсы валютаў, эканамічнае супрацоўніцтва Польшчы й Беларусі (серада 8.00 і 14.30)
- Культурныя актуальнасці (чацьвер 8.00 і 14.30)
- Навукова-тэхнічная перадача (пятніца 8.00 і 14.30)
- Гутаркі Сакрата Яновіча «Ад Бібліі да беларускае літаратуры» (субота 8.00 і 14.30)
- Рэлігійныя гутаркі айца Уладзімера Місеюка (нядзеля 8.00)
- Беларускі літаратурны рух у Польшчы — гутарка Алеся Барскага (нядзеля 8.00 і 14.30)
- Навіны з усяго сьвету, камэнтары, гутаркі, музыка.

ЖЫВОЕ БЕЛАРУСКАЕ РАДЫЁ

Рэдакцыя «Нашай Нівы» дзякуе нашым стальным чытачам

Клаўдзіі Анісавай зь Сьвіслачы Менскай вобласці

і Ігару Цуранаву зь Віцебску, а таксама ўсім,

хто павіншаваў нас з Колядамі і Новым годам.

Акрамя гэтага мы віншваем нашага чытача і фундатара

Аляксандра Яфімовіча з Магілёва і ягоную жонку Галіну з тым,

што ў іх нарадзілася дачка Яня.

Гэты нумар «НН» выдадзены коштам Магілёўскай рады БНФ, якая ахвяравала на газету \$1000.

НАША НІВА №1 (31) Беларуская газета. Заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991. Рэдактар Сяргей Дубавец. Заснавальнік і выдавец Павел Жук. Адрасы для допісаў: 220123 Менск, а/с 71 альбо 2041 Вільня, а/с 2082. Падаісны індэкс 63125, Steigimo linijimas Nr.1178. Рэдакцыя (Менск, Іванаўская 56 альбо Вільня, Жыгімонта 12/2): Алєг Дзярніч (адк. сакратар), Сяргей Харуўскі (мст. рэдактар), Андрэй Антонаў (набор); пры ўдзеле Сяргея Шушы. Афэстны друк. Фармат АЗ. Агульны наклад 20 тыс. Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом Друку» (220041 Менск, пр. Скарыны, 79). Кошт дамоўны. Падаісана ў друк 8.11.95 Замова 728